

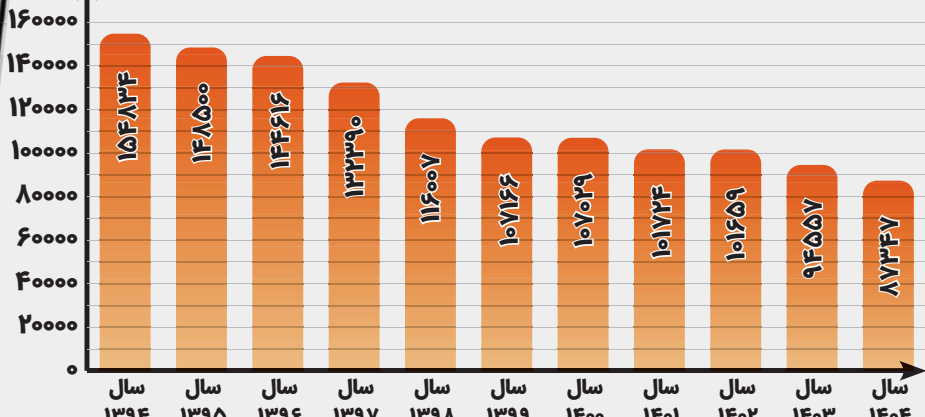
۴۳ درصد سقوط فرزندآوری

برای کاهش ۴۳/۶ درصدی زادوولد در خراسان رضوی آن هم در طول یک دهه، شاید هیچ توصیفی مناسب تر از «شتابان ترین افت جمعیتی» نتوان یافت. در سال ۱۳۹۴، ۱۵۴ هزار و ۸۳۴ نوزاد در این استان متولد شدند اما این رقم در سال ۱۴۰۴، به ۸۷ هزار و ۳۴۷ نوزاد کاهش یافته است؛ یعنی ۶۷ هزار و ۴۸۷ تولد کمتر در فاصله تنها ۱۰ سال؛ به بیان ساده تر، به ازای هر ۱۰ تولد ثبت شده در یک دهه پیش، امروز فقط حدود ۵/۵ تولد ثبت می شود. این روند البته فقط به خراسان رضوی محدود نیست؛ در مقیاس ملی هم شمار مولید، سیر نزولی را طی می کند و جمعیت شناسان سال هاست هشدار می دهند که در کشور نرخ باروری که برای ثبات جمعیت باید ۲/۱ فرزند به ازای هر زن باشد، به ۱/۰۳ فرزند کاهش یافته است. این هشدارها حالا مدتی است که از زبان مسئولان نیز با ادبیات خودشان تکرار می شود؛ نمونه آن هم این جمله علیرضا ریسی، معاون وزیر بهداشت، است که مدتی پیش در نشست خبری گفته بود: «مسئله بحران جمعیت از جنگ نظامی که آمریکا و اسرائیل علیه کشورمان به راه انداختند، مهم تر است». رضا سعیدی، رئیس مرکز جوانی جمعیت، سلامت خانواده و مدارس وزارت بهداشت هم چند روز پیش گفته بود: «متأسفانه هر سال بین ۷ تا ۱۰ درصد نسبت به سال قبل، مولید جدید در کشور کاهش می یابد و رشد جمعیت کشور اکنون به حدود ۰/۵ درصد رسیده است. اگر با همین روند جلو برویم، حدود سال ۱۴۲۰ رشد جمعیت کشور به صفر خواهد رسید و احتمالاً از آنجایی که وارد سیاه چاله جمعیتی می شویم». اما پیش از آنکه این هشدار به یک پیش بینی محتوم تبدیل شود، باید به سراغ آمارهای یک دهه اخیر رفت؛ سفری در منحنی مولید و آمار و ارقام ازدواج و طلاق. در این مسیر همراه ما باشید.

گزارش روز

شیرین قاسمی
فاطمه رافع

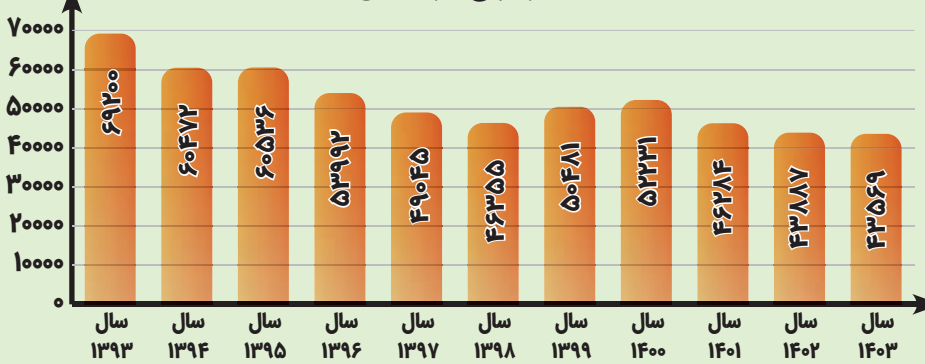
یک دهه فرزندآوری در خراسان رضوی (نوزاد)



افت ۳۷ درصدی ازدواج

اما کاهش فرزندآوری، هرگز در خلأ رخ نمی دهد و باید بخشی از ریشه هایش را در منحنی آمارهای مربوط به وصلت و جدایی یافت؛ همان جا که عیار شکل گیری خانواده و از هم گسیختن عیان می شود. آمارهای منتشرشده از وضعیت خراسان رضوی در زمینه ازدواج و طلاق، این بخش را برابمان بی پرده روایت می کند؛ در سال ۱۳۹۳، یعنی حدود یک دهه قبل، ۶۹ هزار و ۲۰ فقره ازدواج در استان ثبت شد؛ در سال ۱۴۰۳ این رقم به ۴۳ هزار و ۵۶۹ فقره سقوط کرده است. یعنی ۲۵ هزار و ۶۳۱ ازدواج کمتر و کاهش ۳۷ درصدی. این نکته را هم بگوییم که آمار تجمیع شده سال ۱۴۰۴ هنوز در دست نیست و به همین دلیل، در این گزارش سیر ازدواج و طلاق را در بازه سال های ۱۳۹۳ تا ۱۴۰۳ بررسی کردیم. فشار اقتصادی و دشواری های تأمین معیشت و تغییر سبک ارزش های فرهنگی و به تبع آن، تغییر در روابط عاطفی و خانوادگی، از عواملی است که کارشناسان به عنوان عوامل بازدارنده از ازدواج نام می برند؛ همان عواملی که به اذعان آمار ارائه شده از سوی معاونت امور جوانان وزارت ورزش و جوانان سبب شده است لشکر مجردهای کشور بزرگ تر شود. به گواه این آمار، ۱۴ درصد زنان و ۴ درصد مردان بالای ۴۵ سال در ایران، هرگز ازدواج نکرده اند. از سوی دیگر، درمیان جمعیت زیر ۴۵ سال حدود ۹/۵ میلیون مرد بالای ۱۵ تا ۴۵ سال و ۷/۵ میلیون زن بالای ۱۳ تا ۴۵ سال نیز هرگز رخت عروسی بر تن نکرده اند.

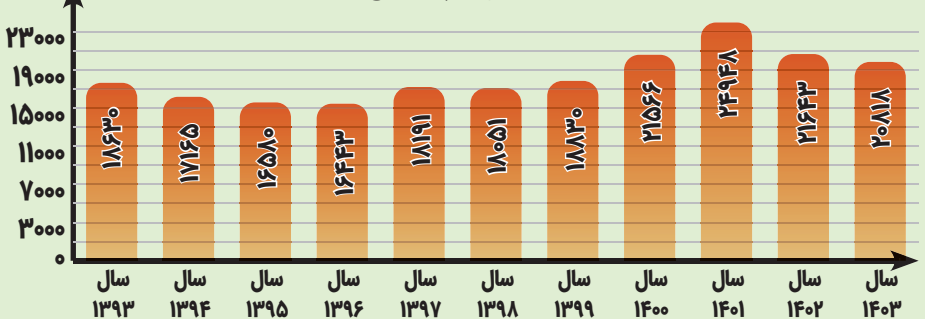
یک دهه ازدواج در استان (فقره)



افزایش ۱۱/۷ درصدی طلاق

در سوی دیگر معادله، آمار طلاق مسیری کاملاً متفاوت را طی کرده و از ۱۸ هزار و ۶۳۰ فقره در سال ۱۳۹۳ به ۲۰ هزار و ۸۱۸ فقره در سال ۱۴۰۳ رسیده و افزایشی ۱۱/۷ درصدی را ثبت کرده است. این دو روند موازی، یعنی کاهش شدید ازدواج و افزایش بی وقفه طلاق، تصویری روشن از بحرانی عمیق تر از صرفاً کاهش مولید ارائه می دهند. به عبارت ساده، نمی توان از بحران فرزندآوری سخن گفت و چشم را بر فروپاشی بنیادهای تشکیل خانواده بست. این دو آمار، در روی یک سکه اند؛ سکه ای به نام «بحران خانواده» که یکی از مهم ترین ریشه های کاهش ۴۳/۶ درصدی زادوولد در استان است. به اذعان صاحب نظران، ریشه های افزایش جدایی در کشور را هم باید در عواملی همچون تغییرات فرهنگی و اجتماعی، مشکلات اقتصادی، نارضایتی های عاطفی و ارتباطی، فشارهای روانی و نیز تغییر نگرش های نسل جدید به ازدواج و استقلال فردی جست.

یک دهه طلاق در استان (فقره)



نقض یک تصور رایج اقتصادی

برخی کارشناسان، مسائل اقتصادی و دشواری های معیشت را عامل بنیادین در کاهش فرزندآوری می دانند و بر لزوم افزایش حمایت های اقتصادی و مشوق های مالی از فرزندآوری، تأکید می کنند. مرتضی افقه، یکی از اقتصاددانان کشور، پیش تر در این زمینه گفته بود: «تقلیل دادن ترویج فرزندآوری به مسائل اقتصادی، ناشی از سطحی نگری و نابخردی است؛ نابخردی از آن نظر که تصور می شود با چند فرمول اقتصادی ساده، می توان نرخ جمعیت را افزایش داد. این ایده ها و سخنان در شرایطی مطرح می شود که ازدواج، تأمین سرپناه مناسب، یافتن شغل مناسب و ایجاد شرایط مالی که بتواند هزینه های زندگی امروز در شهرهای بزرگ را تأمین کند، با وام و تسهیلات جزئی، اصلاً قابل تحقق نیست.» حالا یک پژوهش میدانی نیز مهر تأیید بر این اظهارنظر می زند؛ پژوهشی با موضوع «بررسی تأثیر وضعیت اقتصادی و درآمد، بر فرزندآوری» که در مشهد انجام شده و نشان داده است که بین درآمد و تعداد فرزند، رابطه ای معکوس و معنادار وجود دارد؛ به عبارت دیگر، هرچه درآمد بیشتر بوده، تعداد فرزندان کمتر شده است. این یافته نه فقط تصور رایج را زیر سؤال می برد، بلکه نشان می دهد که بحران جمعیت، ریشه ای عمیق تر از جیب مردم دارد.



نگاهی به ریشه های فرهنگی

در کنار این عوامل، ریشه های فرهنگی کاهش فرزندآوری و سیاست گذاری های تنظیم جمعیت در دهه های پیشین و سر دادن شعارهایی همچون «فرزند کمتر، زندگی بهتر» را نیز نمی توان نادیده گرفت. فردگرایی، افزایش تحصیلات، شهرنشینی و تأکید بر ارتقای کیفیت زندگی خود و فرزندان، نگرش خانواده ها را درباره فرزندآوری دگرگون کرده است. فرزندآوری امروز برای بسیاری از زوجین، نه فقط یک انتخاب، بلکه یک مسئله هزینه بر و وسواس برانگیز شده است؛ آن ها می خواهند فرزندان از آینده ای مطمئن برخوردار شود و خود نیز در این مسیر، زندگی آرام تری داشته باشند. آمارها نیز این تغییر نگرش را تأیید می کند. پیمایش ملی اخیر درباره تمایلات فرزندآوری ایرانیان، نشان می دهد که ۷۷/۸ درصد از زنان و مردان متأهل بیست تا پنجاه ساله، قصد فرزندآوری ندارند. آن ها از ناامیدی از آینده، مشکلات معیشتی و دشواری تأمین مسکن به عنوان دلایل اصلی بی رغبتی خود نام برده اند. در سال ۱۳۹۷، پیمایش ملی مشابهی نشان داده بود که ۳۶/۷ درصد پاسخگویان، به فرزندآوری بی میل بودند. مقایسه این دو رقم، حکایت از افزایش ۴۱ درصدی تعداد مخالفان فرزندآوری در فاصله تنها ۶ سال دارد؛ رشدی که بیم فردا و دغدغه کیفیت زندگی، قلب تپنده آن است.



جور دیگر باید دید

سال هاست که شعار «فرزندآوری»، تکرار و در باب ضرورت آن، سخن ها رانده می شود اما هیچ کس پاسخ نمی دهد که برای ارتقای کیفیت زندگی جمعیت موجود چه کرده ایم؟ سیاست های تشویقی مالی که ذیل قانون جوانی جمعیت در نظر گرفته شده، نتوانسته است نرخ باروری را به ۲/۱ برساند و حتی برخی کارشناسان از ناکامی این قانون در عمل سخن می گویند. تجربه سال های اخیر، اظهارنظر کارشناسان و نیز یافته های پژوهش های علمی، حکایت از آن دارد که تصمیم به فرزندآوری، زاینده یک محاسبه صرفاً مالی نیست؛ نسل امروز، پیش از هر چیزی به دنبال امنیت، فرصت های برابر و کیفیتی است که زندگی را برای خود و فرزندان شربین کند. تا وقتی که این نگرش ریشه دار فرهنگی و اجتماعی نادیده گرفته شود، هیچ بسته حمایتی ای نمی تواند مسیر کاهش فرزندآوری را معکوس کند.